

4.2. Unormowania prawne dotyczące działalności przewozowej stosowane w transporcie kolejowym w Polsce

4.2.1. Materiał nauczania

Podstawową działalność przedsiębiorstwa transportowego wykonywaną w wyniku zawarcia umowy z usługobiorcą, regulują w Polsce przepisy prawa cywilnego sformułowane:

- w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny,
- w ustawie z dnia 15 listopada, 1984 r. Prawo przewozowe,
- w przepisach wykonawczych,
- w instrukcjach i przepisach służbowych.

Kodeks cywilny

Przepisy zawarte w Kodeksie cywilnym formułują podstawowe zasady umowy przewozu, stanowiąc jedynie ramy do wypełnienia przez przepisy szczególne, regulujące obszerną i skomplikowaną materię przewozów. Na terenie Polski umowa przewozu jest regulowana przez art. 774 – 793 kodeksu cywilnego. Artykuł 774 K.C. definiuje działalność umowę przewozu następująco „Przez umowę przewozu przewoźnik zobowiązuje się w zakresie działalności swojego przedsiębiorstwa, do przewiezienia za wynagrodzeniem osób lub rzeczy”.

Prawo przewozowe

Aktem prawnym ważnym dla osoby, która prowadzi działalność transportową jest ustawa z dnia 15 listopada 1984 roku Prawo przewozowe (tj. Dz. U z 2000 Nr 50, poz. 601 z późniejszymi zmianami). Ustawa ta reguluje przewóz osób i rzeczy wykonywany odpłatnie na podstawie umowy, przez uprawnionych do tego przewoźników. Ten akt prawny określa:

- zasady przewozu osób i przesyłek bagażowych,
- przewóz przesyłek towarowych,
- zabezpieczenie roszczeń i likwidacja przesyłek,
- odpowiedzialność przewoźnika z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy przewozu osób oraz sposób dochodzenia roszczeń i odszkodowań z tytułu zawarcia umowy przewozu.

Przepisy wykonawcze

Minister właściwy do spraw transportu wydał następujące rozporządzenia i zarządzenia:

- w sprawie przewozu przesyłek towarowych,
- w sprawie szczegółowych zasad i warunków transportu zwierząt,
- w sprawie warunków przewozu rzeczy, które ze względu na kształt, rozmiary lub masę albo drogę przewozu mogą powodować trudności transportowe,
- w sprawie wykazu rzeczy niebezpiecznych wyłączonych z przewozu koleją oraz szczególnych warunków przewozu rzeczy niebezpiecznych dopuszczonych do przewozu,
- w sprawie kolejowych norm ubytków naturalnych niektórych artykułów przewożonych transportem kolejowym,
- regulamin przewozu przesyłek towarowych. Regulamin ten określa w szczególności warunki, tryb odprawy, przewozu oraz odbioru przesyłek towarowych, czyli czynności, które nie znajdują odpowiedniego unormowania w prawie przewozowym oraz przepisach wykonawczych.

Ustawa o transporcie kolejowym

Przepisy ustawy określają:

- zasady korzystania z infrastruktury kolejowej, zarządzania infrastrukturą kolejową i jej utrzymaniem,
- zasady prowadzenia ruchu kolejowego i wykonywania przewozów kolejowych,
- warunki techniczne eksploatacji pojazdów kolejowych,
- zasady i instrumenty regulacji transportu kolejowego.

Na mocy tej ustawy został powołany Urząd Transportu Kolejowego. Stworzenie nowego organu państwa podyktowane było wymogiem implementacji prawa Unii Europejskiej do porządku prawnego RP. Przed nowopowołanym urzędem postawiono wiele zadań, których realizacja ma zapewnić prawidłowy rozwój rynku usług kolejowych i poprawę bezpieczeństwa w transporcie kolejowym.

Do podstawowych funkcji Urzędu Transportu Kolejowego należą:

- regulacja transportu kolejowego,
- licencjonowanie transportu kolejowego,
- nadzór techniczny nad eksploatacją i utrzymaniem linii kolejowych oraz pojazdów kolejowych,
- nadzór nad bezpieczeństwem ruchu kolejowego,
- monitorowanie rozwoju rynku kolejowego,
- podnoszenie standardów bezpieczeństwa w transporcie kolejowym,
- współpracę z europejskimi instytucjami odpowiedzialnymi za funkcjonowanie i rozwój wspólnego rynku usług kolejowych.

Instrukcje i przepisy służbowe

Przepisy prawa przewozowego wraz z postanowieniami taryfowymi regulują wzajemne stosunki między koleją a osobami korzystającymi z jej usług, czyli klientami. Na te przepisy mogą się, zatem powoływać obie strony, tzn. kolej i klienci we wszystkich sprawach związanych z łączącymi ich stosunkami.

Odmienne charakter mają natomiast wszelkie instrukcje i przepisy służbowe. Służą one uregulowaniu stosunków wewnątrz kolei, regulują działalność jednostek, komórek organizacyjnych i pracowników kolei. Z tego względu ani kolej, ani jej klienci nie mogą się na tego rodzaju przepisy powoływać we wzajemnych stosunkach, nawet, jeżeli dany przepis dotyczy bezpośrednio organizowania lub wykonywania eksploatacji handlowej.

Dokumenty przewozowe w zakresie osób i rzeczy

Dokumentem przewozowym nazywa się każdy pisemny dowód zawarcia umowy przewozu. W ściślejszym znaczeniu termin ten odnosi się do dokumentów stanowiących dowód zawarcia umowy o przewóz rzeczy – przesyłek, towarów. Podstawowym dokumentem przewozowym, występującym w transporcie kolejowym jest list przewozowy.

Według przepisów obowiązujących na kolei w liście przewozowym powinny się pojawić następujące informacje:

- miejsce i data wystawienia,
- stacja przeznaczenia,
- adres i nazwa odbiorcy lub jego nazwisko i imię,
- adres i nazwa lub nazwisko i imię nadawcy oraz jego podpis,
- nazwa towaru,
- oznaczenie ilości towaru w jednostkach wagi, objętości, powierzchni lub w sztukach,
- rodzaj przewozu,
- rodzaj opakowania, cechy i numery,
- koszty przewozu.

W transporcie kolejowym przywiązuje się duże znaczenie do kwestii ścisłego określenia przesyłki w liście przewozowym. W szczególności nazwa towaru, mające podstawowe znaczenie dla zakwalifikowania go do odpowiedniej grupy towarowej oraz dla obliczenia wysokości przewoźnego, powinna być podana zgodnie z prawidłowym nazewnictwem.

Oprócz wzmianek obowiązkowych, kolejowy list przewozowy zawierać może również inne oświadczenia, przewidziane w przepisach, a których zamieszczenie zależy od szczególnych okoliczności lub też od woli stron, a w szczególności od woli nadawcy.

Spośród tego rodzaju wzmianek dodatkowych wyróżnić można trzy kategorie:

- 1) **wzmianki warunkowe** – nie muszą stanowić treści każdego listu przewozowego, lecz stają się obowiązkowe w określonych okolicznościach. Do wzmianek tego typu zaliczyć można:
  - deklarację wartości przesyłki,
  - oświadczenie o załączeniu dokumentów wymaganych przez właściwe organy administracji państwowej.
- 2) **wzmianki fakultatywne** – zależą wyłącznie od woli stron, a w szczególności od woli nadawcy. Do wzmianek fakultatywnych można zaliczyć:
  - wskazanie miejsca dostarczenia przesyłki, jeżeli ma ona być dostarczona do punktu znajdującego się poza stacją przeznaczenia,
  - obciążenie przesyłki zaliczeniem,
  - deklarację wartości przesyłki w tych wszystkich wypadkach, w których nie ma obowiązku deklarowania wartości,
  - żądanie przewiezienia wagonowej przesyłki pośpiesznej z zachowaniem terminu dostawy przewidzianego dla przesyłek ekspresowych.
- 3) **wzmianki o charakterze informacyjnym** – nie odnoszą się do umowy przewozu, lecz przeznaczone są wyłącznie do wiadomości odbiorcy. Wynikać one mogą ze stosunku, jaki łączy nadawcę z odbiorcą przesyłki.

W transporcie kolejowym list przewozowy składa się z 4 egzemplarzy:

- **oryginał** – listu przewozowego przeznaczony jest dla odbiorcy. Towarzyszy on przesyłce w czasie transportu i służy do dokonywania wpisów związanych z wykonywaniem przewozu oraz ze zmianą umowy w czasie przewozu. Kolej zobowiązana jest do dołożenia należytej staranności w stosunku do listu przewozowego oraz dołączonych do niego dokumentów. W razie zagubienia załączonych dokumentów ponosi ona odpowiedzialność. Natomiast w wypadku zagubienia samego listu przewozowego z winy kolei obowiązana jest ona po prostu do wydania bezpłatnie osobie uprawnionej odpisu tego dokumentu. List przewozowy wydawany jest na stacji przeznaczenia odbiorcy, po opłaceniu przez niego ewentualnych kosztów transportu, powstałych w drodze lub na stacji przeznaczenia.
- **ceduła** – podobnie jak oryginał listu przewozowego towarzyszy przesyłce w czasie transportu i służy również do dokonywania wpisów odnoszących się do wykonania przewozu oraz umowy w czasie przewozu. Po pokwitowaniu na niej odbioru przesyłki ceduła pozostaje na stacji przeznaczenia jako dowód wykonania przewozu przez kolej.
- **grzbiet** – jest tym egzemplarzem kompletu listu przewozowego, który pozostaje na stacji nadania. Obejmuje on tę samą treść początkową, co inne egzemplarze kompletu. Nie zawiera jednak, z natury rzeczy, niektórych wzmianek późniejszych odnoszących się do wykonania przewozu.
- **wtórnik** – jest to kopia listu przewozowego, jego drugi egzemplarz, przeznaczony dla wysyłającego. Według obowiązującego aktualnie wzoru, wtórnikiem nazywa się jednak nie drugi z kolei egzemplarz, lecz egzemplarz czwarty, tzn. ostatni. Wtórnik stanowi najważniejszy, obok oryginału, egzemplarz listu przewozowego. Według postanowień ostemplowany wtórnik stanowi dla nadawcy poświadczenie nadania przesyłki do przewozu. W związku z tym może on stanowić dowód na treść umowy przewozu.

Prawa i obowiązki uczestników umowy przewozu

Przy zawieraniu umowy przewozu wysyłający powinien podać przewoźnikowi swój adres oraz adres odbiorcy i miejsce przeznaczenia, oznaczenie przesyłki według rodzaju, ilości oraz sposobu opakowania. Jeżeli stan zewnętrzny przesyłki lub jej opakowanie nie są odpowiednie, przewoźnik może zażądać, aby wysyłający złożył pisemne oświadczenie, co do stanu przesyłki, a w razie rażących braków, może nawet odmówić w ogóle przewozu. Jeżeli przewoźnik przy przyjmowaniu do przewozu stwierdzi uchybienia dotyczące stanu zewnętrznego przesyłki albo jej opakowania, powinien on zgłosić odpowiednie zastrzeżenia, żądając wpisania odpowiedniego oświadczenia ze strony nadawcy w dokumencie przewozowym lub też w innej formie. Podniesienie tego rodzaju zastrzeżeń ma ogromne znaczenie prawne. Jeżeli bowiem przewoźnik przyjmie przesyłkę bez zastrzeżeń, okoliczność ta stwarza, że przesyłka znajdowała się w należytym stanie. Poza tym do obowiązków wysyłającego należy prawidłowe oznakowanie przesyłki, jak również określenie wagi przesyłki.

Do obowiązków wysyłającego należy dokonanie czynności ładunkowych. W transporcie kolejowym istnieją dla towarów o dużych ciężarach właściwych specjalnie ustalone normy ładunkowe, mające na celu prawidłowe wykorzystanie ładowności wagonu. Za nieprzestrzeganie ustalonych norm wysyłający zobowiązany jest do zapłacenia kary umownej, nie wolno, bowiem dopuszczać do przeciążenia wagonu.

Podstawowym obowiązkiem wysyłającego jest zapłacenie przewoźnego oraz innych należności przewozowych wynikających z właściwej taryfy, a jeżeli taryfa nie przewiduje odpowiedniej stawki za konkretną usługę – z umowy stron. Przepisy nie przesądzają kwestii, w którym momencie powinny być opłacone należności przewozowe. Według zasad ogólnych kwestia ta zależy od woli stron. Strony zawierające umowę przewozu mogą ustalić, że należności te będą opłacane:

- w całości z góry,
  - częściowo z góry,
  - z dołu, tzn. przy odbiorze przesyłki,
  - co pewien okres z dołu np. w formie rozliczeń ryczałtowych lub kredytowych.
- Wysyłającemu przysługują z tytułu umowy o przewóz następujące uprawnienia:
- wysyłający może żądać od przewoźnika wydania mu odpisu listu przewozowego albo innego poświadczenia przyjęcia przesyłki do przewozu,
  - wysyłającemu przysługuje prawo odstąpienia od umowy, jeżeli rozpoczęcie lub dokonanie przewozu dozna czasowej przeszkody na skutek okoliczności zachodzącej po stronie przewoźnika,
  - wysyłającemu przysługuje ponadto uprawnienie do zmiany umowy przewozu czyli do rozporządzania (dysponowania) przesyłką w czasie transportu.

Podstawowym obowiązkiem przewoźnika jest przewiezienie przesyłki na miejsce przeznaczenia oraz wydanie jej osobie wskazanej jako odbiorcy:

- w całości,
- w stanie nie pogorszonym,
- we właściwym terminie.

Wykonanie przewozu jest prawidłowym sposobem wygaśnięcia zobowiązania przewoźnika. Po nadejściu przesyłki do miejsca przeznaczenia przewoźnik powinien niezwłocznie zawiadomić odbiorcę. Zawiadomienie takie – awizo, może być dokonane w różny sposób, np. telefonicznie, telegraficznie, pocztą itp.,. Jeżeli przesyłki nie można doręczyć odbiorcy, np. z powodu błędnego adresu albo odbiorca odmawia przyjęcia, przewoźnik powinien niezwłocznie zawiadomić o tym wysyłającego. Natomiast, gdy wysyłający nie nadeśle w odpowiednim czasie wskazówek, co należy uczynić z przesyłką, przewoźnik powinien oddać przesyłkę na przechowanie lub zabezpieczyć ją w inny sposób.

Jeżeli zaś przesyłka jest narażona na zepsucie albo jej przechowanie wymaga kosztów, na które nie ma pokrycia, przewoźnik może ją sprzedać na koszt i rachunek wysyłającego.

W okresie od przyjęcia przesyłki do przewozu, aż do chwili wydania jej odbiorcy na przewoźniku spoczywa obowiązek pieczy nad przesyłką, to znaczy obowiązek zachowania jej substancji w całości oraz w stanie niepogorszonym. Obowiązek pieczy nad przesyłką rozciąga się na cały okres trwania przewozu, bez względu na ewentualne skorzystanie z dalszych przewoźników jako podwykonawców.

Odpowiedzialność za stan przesyłki

Szkody w substancji przesyłki przejawiać się mogą w różnej postaci:

- jako utrata przesyłki – zaginięcie całkowite,
- jako ubytek – częściowe zaginięcie,
- jako uszkodzenie,
- jako zniszczenie,
- jako szkody o charakterze mieszanym.

Wysokość odszkodowania, obejmuje naprawienie szkody obejmujące straty, które poszkodowany poniósł oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzone.

Przez termin przewozu rozumie się okres, w ciągu, którego przewoźnik powinien wykonać przewóz i wydać przesyłkę odbiorcy w miejscu przeznaczenia lub też postawić mu ją do dyspozycji.

W transporcie kolejowym terminy dostawy dla przesyłek towarowych określone są w zależności od następujących elementów:

- od rodzaju przesyłek z terminem dostawy przewidzianym dla przesyłek ekspresowych,
- od rodzaju linii,
- od długości trasy przewozu.

Ustalone w prawie kolejowym terminy mają charakter terminów maksymalnych, tzn. takich, których kolej nie może przekroczyć, ani też przedłużyć na podstawie umowy.

W razie powstania szkody każda ze stron może przeprowadzić postępowanie reklamacyjne. Reklamacją nazywa się bezpośredni tryb dochodzenia roszczeń wobec drugiej strony danego stosunku prawnego. Reklamacja ma charakter fakultatywny tzn., że skorzystanie z tej drogi dochodzenia roszczeń wobec przewoźnika zależy tylko od woli i uznania osoby uprawnionej, która niezależnie od tego ma prawo dochodzić swych roszczeń bezpośrednio w trybie sądowym lub arbitrażowym. Reklamacja powinna być złożona w formie pisemnej, z dołączeniem potrzebnych dokumentów, takich jak list przewozowy, protokół szkody, rachunek handlowy dotyczący przewożonej przesyłki, obliczenie wysokości szkody.

Do reklamacji z tytułu zaginięcia lub uszkodzenia przesyłki należy ponadto dołączyć dowody stwierdzające wysokość szkody. W razie niemożności przedstawienia takich dowodów wysokość szkody może być udowodniona także w inny sposób, np. w formie pisemnych zeznań świadków z uwierzytelnionym podpisem.

4.2.2. Pytania sprawdzające

Odpowiadając na pytania, sprawdzisz, czy jesteś przygotowany do wykonania ćwiczeń.

1. Jaki akt prawny reguluje podstawowe zapisy dotyczące umowy przewozu?
2. Jakie elementy przewozu reguluje ustawa Prawo przewozowe?
3. Jaką tematykę określa ustawa o transporcie kolejowym?
4. Jakie zadania leżą w gestii Urzędu Transportu Kolejowego?

5. Czy instrukcje kolejowe mogą być wykorzystywane w rozwiązywaniu sporów z klientami?
6. Jaka jest struktura listu przewozowego i co stanowi jego treść?
7. Jakie obowiązki spoczywają na wysyłającym przesyłki w transporcie kolejowym?
8. Co nazywamy reklamacją?

4.2.3. Ćwiczenia

Ćwiczenie 1

Scharakteryzuj ustawę o transporcie kolejowym, odpowiadając na poniższe pytania:

1. Jakie zasady określają przepisy ustawy o transporcie kolejowym?
2. Na czym polega zarządzanie infrastrukturą kolejową?
3. Jakie zadania leżą w zakresie nadzoru technicznego nad eksploatacją linii kolejowych i bezpieczeństwa ruchu kolejowego?
4. Jakie są podstawowe zasady bezpieczeństwa w ruchu kolejowym?
5. Jakie są podstawowe zadania Państwowej Komisji Badania Wypadków Kolejowych?
6. Jakie formalności prawne musi spełnić przewoźnik, który chce użytkować infrastrukturę kolejową?
7. Jakie są zasady przyznawania koncesji w transporcie kolejowym?

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinien:

- 1) zapoznać się z materiałem nauczania dotyczącym Ustawy o transporcie kolejowym,
- 2) zapoznać się z pytaniami do ćwiczenia,
- 3) odszukać w Internecie ustawę o transporcie kolejowym,
- 4) odnaleźć odpowiednie zapisy prawne dotyczące pytań,
- 5) udzielić odpowiedzi w dowolnie wybranej formie.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- Kodeks cywilny,
- Ustawa o transporcie kolejowym,
- Ustawa prawo przewozowe.

Ćwiczenie 2

Dokonaj interpretacji przepisów Ustawy z dnia 15 listopada 1984 Prawo przewozowe określając:

- zasady przewozu osób i przesyłek bagażowych,
- podstawowe zasady przewozu przesyłek towarowych,
- metody zabezpieczenia roszczeń w stosunku umowy przewozu,
- zasady odpowiedzialności przewoźnika z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy przewozu osób,
- zasady odpowiedzialności przewoźnika z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy przewozu przesyłek towarowych.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinienes:

- 1) odnaleźć stronę internetową zawierającą treść ustawy Prawo przewozowe,
- 2) zapoznać się z treścią ustawy,
- 3) wyszukać właściwe przepisy prawa.

Wypożyczenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- Kodeks cywilny,
- Ustawy Prawo przewozowe i o transporcie kolejowym.

Ćwiczenie 3

Scharakteryzuj umowę przewozu według Kodeksu cywilnego.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinienes:

- 1) odnaleźć stronę internetową zawierającą treść przepisów kodeksu cywilnego,
- 2) odnaleźć art. 774 – 793 Kodeksu cywilnego,
- 3) napisać najważniejsze elementy umowy przewozu,
- 4) porównać sporządzone umowy z kolegą w klasie.

Wypożyczenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- Kodeks cywilny.

Ćwiczenie 4

Sporządź umowę o przewóz przesyłki transportem kolejowym.

Nadawca przesyłki towarowej zadeklarował chęć przewozu materiałów budowlanych. Przewozy będą wykonywane cyklicznie przez okres 2 tygodni. Każdego dnia przewoźnik kolejowy przewiezie 150 ton materiałów budowlanych na trasie Katowice – Wrocław. Cena za przewóz zgodna z taryfą towarową PKP CARGO.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinienes:

- 1) zapoznać się z materiałem nauczania dotyczącym dokumentów przewozowych,
- 2) wyszukać w Internecie przykładową umowę przewozową,
- 3) na podstawie umowy przewozu przygotować własną umowę do podanych założeń,
- 4) ustalić odległość taryfową,
- 5) przyjąć dane fikcyjne,
- 6) przedstawić dokument na forum grupy.

Wypożyczenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- Kodeks cywilny,
- wzory umów,
- taryfa towarowa.

Ćwiczenie 5

Określ formalności prawne związane z udzielaniem przez Urząd Transportu Kolejowego licencji na użytkowanie linii kolejowych, a w szczególności:

1. Określ procedurę udzielania licencji na wykonywanie przewozów kolejowych osób lub rzeczy.
2. Określ procedurę przygotowania dokumentów i informacji wymaganych do wniosku o udzielenie licencji na wykonywanie przewozów kolejowych.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinieneś:

- 1) odnaleźć stronę internetową Urzędu Transportu Kolejowego,
- 2) odnaleźć właściwe przepisy prawne dotyczące zasad udzielania licencji,
- 3) wyszukać odpowiedzi,
- 4) porównać odpowiedzi z kolegą.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- Ustawa Prawo przewozowe,
- Ustawa o transporcie kolejowym.

4.2.4. Sprawdzian postępów

Czy potrafisz:

	Tak	Nie
1) interpretować wybrane przepisy ustawy o transporcie kolejowym?	☐	☐
2) interpretować przepisy ustawy prawo przewozowe?	☐	☐
3) charakteryzować umowę przewozu na podstawie Kodeksu cywilnego oraz ustawy Prawo przewozowe?	☐	☐
4) sporządzać umowę o przewóz?	☐	☐